

19.4.2022

Ihmisoikeusjärjestöjen ehdotukset hallitusohjelmaan otettavista yleisistä perus- ja ihmisoikeuskirjauksista

Allekirjoittaneet ihmisoikeustyötä tekevät järjestöt pitävät tärkeänä, että tulevaan hallitusohjelmaan kirjataan, että ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanoa ja sopimusvelvoitteiden systemaattista pitkän aikavälin seuranta vahvistetaan edelleen. Järjestöt myös vaativat tulevalta hallitukselta perus- ja ihmisoikeusvaikutusten järjestelmällistä arviointia kaikessa lainvalmistelussa sekä päätöksenteossa.

Ehdotettu hallitusohjelmakirjaus: Kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten suositukset ja niiden toimeenpanon tilanne käsitellään säännöllisesti valtioneuvostossa ja eduskunnassa.

Perustelut: Suomi on saanut runsaasti suosituksia YK:n ja Euroopan neuvoston ihmisoikeuselimiltä. Tietyt teemat, kuten naisiin kohdistuva väkivalta, perusturvan riittämätön taso ja turvapaikanhakijoiden oikeusturvaongelmat, toistuvat suosituksissa vuodesta toiseen, sillä aiempia suosituksia ei ole toimeenpantu tehokkaasti. Suositusten seuranta ja toimeenpanoa varten tarvitaan toimiva mekanismi, jonka avulla ajantasainen tilanne saatetaan säännöllisesti valtioneuvoston ja eduskunnan käsittelyyn. Asiasta voitaisiin järjestää esimerkiksi vuotuinen keskustelu valtioneuvostossa. Ihmisoikeuskeskukselle tulisi antaa mahdollisuus raportoida ajankohtaisesta tilanteesta eduskunnalle.

Ehdotettu hallitusohjelmakirjaus: Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia säädösvalmistelussa ja muussa valmistelussa (mm. valtion talousarvio ja politiikkaohjelmat) sekä toimeenpanon seurannassa vahvistetaan.

Perustelut: Julkisen vallan velvollisuus on turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Perus- ja ihmisoikeudet on otettava huomioon ja niitä on toteutettava kaikessa julkisen hallinnon päätöksenteossa ja toiminnassa niin valtion, kuntien kuin hyvinvointialueidenkin tasolla. Valtion tasolla lainsäädäntö, valtion talousarvio sekä strategiat, ohjelmat ja toimenpidesuunnitelmat ovat keskeisiä perus- ja ihmisoikeuksien toimeenpanon välineitä. Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi on otettava säännönmukaiseksi osaksi lainvalmistelua ja lainsäädännön seuranta-arviointia, talousarvion valmistelua ja seuranta sekä strategioiden, ohjelmien ja toimenpidesuunnitelmien valmistelua ja seuranta.

Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia tulee tehdä myös alue- ja kuntahallinnon päätösten valmistelussa ja toimeenpanossa esimerkiksi budjettien ja strategioiden laatimisen sekä palvelujen kehittämisen yhteydessä. Vaikutusten arvioinnilla saadaan tietoa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta ja sen perusteella voidaan tehdä toimia oikeuksien paremmaksi toteuttamiseksi.

Arvioinnissa on kiinnitettävä erityistä huomiota eri tavoin haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten oikeuksien toteutumiseen. Vaikutusten arvioinneissa tulee tehdä yhteistyötä sidosryhmien, kuten järjestöjen kanssa, kuulemisia ja muita osallistavia menetelmiä hyödyntäen sekä kuulla niitä ihmisiä, joita asia koskee, mukaan lukien lapset.

Arvioinneissa tulee myös hyödyntää kyselyitä, selvityksiä sekä muilla eri metodeilla toteutettuja tiedonkeruu- ja kuulemismenetelmiä, jotta ihmisten kokemukset perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta ohjaavat paremmin päätöksentekoa ja toimeenpanoa.

Perus- ja ihmisoikeusvaikutusarviointien vahvistamiseksi tulee tukea säädösvalmistelijoiden perus- ja ihmisoikeusosaamista kaikissa ministeriöissä. Tämän lisäksi tulee edelleen vahvistaa myös muiden virkahenkilöiden perus- ja ihmisoikeusosaamista kaikilla hallinnonaloilla. Viranomaisten perus- ja ihmisoikeusosaamisen vahvistamiseen olisi osoitettava nykyistä enemmän resursseja.

Ehdotettu hallitusohjelmakirjaus: Hallitus laatii neljännen kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman ja jatkaa vuonna 2021 annetun ihmisoikeusselonteon toteuttamista.

Perustelut: Kolme tähänastista kansallista perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmaa muodostavat jatkumon. Ensimmäisten ohjelmien hankemaisuudesta on nyt tultu kohti systemaattisempaa seurannan kehittämistä, kuten perus- ja ihmisoikeusindikaattorien laatiminen ja tietopankin perustaminen YK:n ja Euroopan neuvoston keskeisten sopimusvalvontaelinten antamista Suomen ihmisoikeusveloitteiden täytäntöönpanoa koskevista suosituksista.

Jotta indikaattorityö ja muu kehittäminen johtaa parempaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen Suomessa, niitä on kehitettävä pitkäjänteisesti. Indikaattorien tehokkaan käytön edellyttämään tiedontuotantoon, analysointiin ja tiedon hyödyntämiseen perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi on osoitettava riittävät resurssit. Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta tarvitaan myös laadullista tietoa ja kohdennettuja tutkimuksia ja selvityksiä.

Neljännen kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman laatiminen seuraavalla hallituskaudella toimisi perus- ja ihmisoikeuksien edistämisen ja seurannan kehittämisen keskeisenä välineenä.

Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteko on ihmisoikeuspolitiikan linjaamisen vakiintunut menettely. Selonteon ansio on, että eduskunta käsittelee sen virallisesti. Vuonna 2021 hyväksytyn ihmisoikeusselonteon linjausten toteuttamista tulee jatkaa yli hallituskausien, kunnes seuraava selonteko annetaan.

Ehdotettu hallitusohjelmakirjaus: Perus- ja ihmisoikeuksien tehokkaaksi toteuttamiseksi ja edistämiseksi varataan riittävät resurssit erityisesti ulkoministeriön ja oikeusministeriön hallinnonaloille sekä ministeriöiden välisen yhteistyön turvaamiseen.

Perustelut: Valtioneuvoston tämänhetkiset resurssit muun muassa perus- ja ihmisoikeuksien seurannan kehittämiseen, toimeenpanon systemaattiseen edistämiseen sekä ajantasaiseen määräaikaisraportointiin sopimusvalvontaelimille ovat jääneet huomattavasti jälkeen resurssien tarpeen kasvusta. Esimerkiksi viime aikoina Suomen määräaikaisraportit ovat viivästyneet ulkoministeriön resurssipulan takia. Ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanoa koskevaan määräaikaisraportointiin ja seurantaan on varattava riittävät resurssit ulkoministeriölle. Hallituskautisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman valmistelu ja toimeenpano on resursoitava riittävästi oikeusministeriössä. Lisäksi on osoitettava resursseja ministeriöiden välisen koordinaation varmistamiseen.

Lisätiedot:

Martta October, vaikuttamistyön johtaja, Ihmisoikeusliitto, martta.october@ihmisoikeusliitto.fi

Niina Laajapuro, ihmisoikeustyön johtaja, Amnesty International Suomen osasto,
niina.laajapuro@amnesty.fi

Esa Iivonen, johtava asiantuntija, lapsen oikeudet ja lapsipolitiikka, Mannerheimin Lastensuojeluliitto,
esa.iivonen@mll.fi

Mukana olevat järjestöt:

Amnesty International Suomen osasto
Ihmisoikeusliitto
Kehitysvammaisten Tukiliitto
Kehitysvammaliitto ry
Kuurojen Liitto ry
Lastensuojelun Keskusliitto
Lääkärin sosiaalinen vastuu ry
Mannerheimin Lastensuojeluliitto
MIELI Suomen Mielenterveys ry
Pakolaisneuvonta ry
Pelastakaa Lapset ry
Seta ry
Suomen nuorisolan kattojärjestö Allianssi ry
Suomen sosiaalioikeuksien seura
Suomen UNICEF ry
Trasek ry
Väestöliitto ry